

ARTYKUŁ

Sposób postępowania funkcjonariuszy Służby Więziennej z osadzonymi należącymi do struktur przestępczości zorganizowanej – środki bezpieczeństwa i nadzoru

Prison Service officers' conduct with prisoners belonging to organised crime structures – security and supervision measures

PAWEŁ ŁUSZCZ

Zakład Karny w Wojkowicach

<https://orcid.org/0000-0002-5308-2324>

Abstrakt

Głównymi celami artykułu są analiza sposobu postępowania funkcjonariuszy Służby Więziennej (SW) wobec osadzonych należących do struktur przestępczości zorganizowanej oraz ocena środków bezpieczeństwa i nadzoru stosowanych wobec nich w jednostce penitencjarnej. Omówione zostały zagadnienia dotyczące bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej, rozpoznania osadzonego podczas przyjęcia do jednostki i w trakcie pobytu, a także postępowania z nim. Autor wykazał, że wiedza o osadzonych oraz wymiana informacji pomiędzy komórkami SW mają kluczowe znaczenie dla sposobu postępowania funkcjonariuszy wobec osadzonych i skuteczności podejmowanych czynności profilaktycznych oraz dla zwiększenia poziomu bezpieczeństwa zarówno osadzonych, jak i funkcjonariuszy SW w trakcie realizacji zadań służbowych.

Słowa kluczowe Służba Więzienna, bezpieczeństwo, przestępczość zorganizowana, zabezpieczenie osadzonego

- Abstract** The main objectives of this article are to analyse the conduct of the Prison Service officers towards prisoners who are members of organised crime groups and to assess the security and supervision measures applied to them within the penitentiary unit. Issues relating to the security of the penitentiary unit, the assessment of inmates both on admission and during their stay, and the appropriate way to deal with them were discussed. The author demonstrated that knowledge of prisoners and the exchange of information between the Prison Service units are of crucial importance to the way officers treat prisoners and the effectiveness of preventive measures taken, as well as to enhancing the security of both prisoners and officers while carrying out their duties.
- Keywords** Prison Service, security, organised crime, security measures for the inmate

Wprowadzenie

Przedmiotem badań jest sposób postępowania funkcjonariuszy Służby Więziennej (SW) wobec osadzonych należących do struktur przestępczości zorganizowanej. Autor podjął ten temat ze względu na swoje doświadczenie zawodowe oraz brak źródeł naukowych poruszających to zagadnienie.

Główny problem badawczy to próba odpowiedzi na pytanie, jak powinien wyglądać sposób postępowania funkcjonariuszy SW z osadzonymi należącymi do struktur przestępczości zorganizowanej. Autor przyjął założenie, że właściwe rozpoznanie osadzonego oraz wymiana informacji pomiędzy komórkami SW, a także innymi służbami mają kluczowe znaczenie dla prawidłowego sposobu postępowania funkcjonariuszy SW z takimi osadzonymi. Celem artykułu jest identyfikacja i opis odpowiednich zasad oraz procedur tego postępowania, co zwiększy bezpieczeństwo zarówno osadzonych, jak i funkcjonariuszy SW w trakcie realizacji zadań służbowych.

Pojęcie przestępczości zorganizowanej – problemy definicyjne

Należy podkreślić, że nie istnieje jedna definicja przestępczości zorganizowanej. Ustawodawca nie określił też przesłanek, które mają decydować o zakwalifikowaniu

pewnych zachowań pod kątem znamion z art. 258 § 1 Kodeksu karnego¹. Piśmiennictwo prawnicze² i orzecznictwo w Polsce wypracowały następujące kryteria w tej materii.

Zorganizowaną grupę przestępczą tworzą co najmniej trzy osoby, których celem jest popełnianie określonych przestępstw (zarówno stałe, jak i zależnie od nadarzającej się okazji) lub też popełnianie przestępstw o luźnym związku³, bez stałych ról⁴. Określenie „zorganizowana” oznacza posiadanie przez grupę trwałej struktury, czy to pionowej – z przywódcą kierującym działalnością, czy poziomej – z gronem uczestników koordynujących działalność według określonych reguł, którzy zakładają popełnienie możliwie wielu czynów zabronionych (zachowań przestępczych). Pojęcie przestępczości zorganizowanej wskazuje zatem na istnienie podstawowej wewnętrznej struktury organizacyjnej (choćby z niskim stopniem zorganizowania), jakiejś trwałości, jakichś więzów organizacyjnych w ramach wspólnego porozumienia, podziału ról, skoordynowanego sposobu działania, na planowanie przestępstw, akceptację celów, zaspokajanie potrzeb grupy, gromadzenie narzędzi do popełniania przestępstw, wyszukiwanie miejsc do przechowywania przedmiotów pochodzących z czynów zabronionych i rozprowadzanie tych przedmiotów⁵.

Komenda Główna Policji posługuje się definicją przestępczości zorganizowanej, na którą składa się kilka elementów: sprawcy działają z chęci zysku lub żądzy władzy, działalność grupy trwa przez dłuższy czas, grupa tworzy zorganizowaną strukturę, w której występuje podział zadań między członkami. Obejmuje on m.in. sposób zarabiania pieniędzy. Grupa jest hermetyczna, zdyscyplinowana i poddana kontroli wewnętrznej. Używa przemocy lub innych środków zastraszania. Dąży do

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny.

² Zob. szerzej: M. Stawarz, *Podstawy odpowiedzialności za przestępczość zorganizowaną na przykładzie wybranych instrumentów części ogólnej kodeksu karnego*, „Studia Prawnicze” 2023, nr 1 (227), s. 101–129. <https://www.doi.org/10.37232/sp.2023e>.

³ To sytuacja, w której celem grupy nie jest popełnienie jednego konkretnego czynu, lecz planowanie i realizacja różnych przestępstw elastycznie ze sobą powiązanych.

⁴ Stała rola oznacza, że każda osoba w grupie przestępczej ma przypisaną określoną, niezmienną rolę. Rola ta musi cechować się większym stopniem konkretyzacji niż przy zwykłym współsprawstwie. Zob. P. Sienko, *Zarzut z 258 kk, czyli udział w zorganizowanej grupie przestępczej*, 1 XII 2024 r., <https://sienkoipartnerzy.pl/prawo-karne/zarzut-z-258-kk-czyli-udzial-w-zorganizowanej-grupy-przestepczej/> [dostęp: 4 VIII 2026].

⁵ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego (dalej: SA) w Łodzi z 24 I 2001 r., sygn. II AKa 240/01, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 5, poz. 25; wyrok SA w Lublinie z 23 VII 2002 r., sygn. II AKa 148/01, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 4, poz. 20; wyrok SA w Łodzi z 16 I 2014 r., sygn. II AKa 260/13; wyrok Sądu Najwyższego (dalej: SN) z 24 III 2009 r., sygn. WA 9/09; wyrok SA w Warszawie z 15 I 2013 r., sygn. II AKa 352/12; wyrok SN z 13 XI 2013 r., sygn. II KK 170/13.

wywarcia wpływu na politykę, organy ścigania, sądy oraz media, często prowadzi działalność w skali międzynarodowej⁶.

W zdefiniowaniu pojęcia przestępczości zorganizowanej mogą pomóc normy prawa międzynarodowego. Polska ratyfikowała Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej. Celem tej konwencji jest promowanie współpracy na rzecz skuteczniejszego zwalczania tego rodzaju przestępczości i zapobiegania jej. W art. 2 wskazano: „*zorganizowana grupa przestępcza*” oznacza posiadającą strukturę grupę składającą się z trzech lub więcej osób, istniejącą przez pewien czas oraz działającą w porozumieniu w celu popełnienia jednego lub więcej poważnych przestępstw określonych na podstawie niniejszej konwencji, dla uzyskania, w sposób bezpośredni lub pośredni, korzyści finansowej lub innej korzyści materialnej⁷.

Jednostki penitencjarne w Polsce

Zgodnie z art. 1 ustawy o Służbie Więziennej jest ona: *umundurowaną i uzbrojoną formacją apolityczną podległą Ministrowi Sprawiedliwości, posiadającą własną strukturę organizacyjną*⁸. Służba Więzienna jest zaliczana do grup dyspozycyjnych o charakterze paramilitarnym⁹. Do podstawowych zadań nałożonych na funkcjonariuszy SW należy prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych wobec osób skazanych na karę pozbawienia wolności, wykonywanie tymczasowego aresztowania w sposób zabezpieczający prawidłowy tok postępowania karnego, ochrona społeczeństwa przed sprawcami przestępstw, a także zapewnienie w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku i bezpieczeństwa¹⁰. Struktura wewnętrzna SW obejmuje nie tylko jej organy (Dyrektor Generalny SW, Dyrektor Okręgowy SW¹¹), lecz także jednostki organizacyjne (Centralny Zarząd Służby Więziennej, zakłady karne i areszty śledcze¹²).

⁶ Hasło: przestępczość zorganizowana, Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/przestepczosc-zorganizowana;3963636.html> [dostęp: 25 XI 2025].

⁷ Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r.

⁸ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej.

⁹ Grupy dyspozycyjne w obliczu Wielkiej Zmiany. Kulturowe i społeczne aspekty funkcjonowania, J. Maciejewski, M. Bodziany, K. Dojwa (red.), Wrocław 2010, s. 53.

¹⁰ Art. 2 ust. 2 pkt 1, 2, 5, 6 ustawy o Służbie Więziennej.

¹¹ Tamże, art. 7 pkt 1, 3.

¹² Tamże, art. 8 pkt 1, 3.

W Polsce istnieją (stan na 31 grudnia 2025 r.) 173 jednostki penitencjarne, w tym: 39 aresztów śledczych, 64 zakłady karne, 68 oddziałów zewnętrznych, a także 2 oddziały tymczasowego zakwaterowania skazanych¹³. W 2024 r. (stan na 31 grudnia) pełniło w nich służbę 27 158 funkcjonariuszy, a pracownicy byli zatrudnieni na 1860,46 etatach¹⁴. Jednostki te różnią się nie tylko miejscem usytuowania¹⁵, lecz także pojemnością (tabela 1) oraz typem lub rodzajem¹⁶.

Tabela 1. Jednostki penitencjarne według pojemności – stan na 31 grudnia 2025 r.

Pojemność	Areszty śledcze	Zakłady karne	Oddziały zewnętrzne	Oddziały tymczasowego zakwaterowania skazanych*	Ogółem
do 49	0	0	1	2	3
50–99	0	0	14	0	14
100–199	1	1	21	0	23
200–299	7	6	15	0	28
300–399	9	5	5	0	19
400–499	6	6	2	0	14
500–599	1	3	2	0	6
600–699	6	7	7	0	20
700–799	1	6	1	0	8
800–899	0	7	0	0	7
900–999	2	4	0	0	6
1000–1099	4	9	0	0	13
1100–1199	0	0	0	0	0

¹³ Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za rok 2025*, K. Kosmała (oprac.), sygn. BEW.0332.17.2025.KKO, Warszawa 2026, tabela 2, s. 3.

¹⁴ Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za rok 2024*, K. Kosmała, K. Kachniarz (oprac.), sygn. BEW.0332.17.2024.KK, Warszawa 2025, tabela 73, s. 40.

¹⁵ Wiele jednostek jest usytuowanych w centrum dużych miast, np. AŚ Katowice, i na przedmieściach małych miejscowości, np. ZK Trzebinia.

¹⁶ Zob. szerzej: *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy* (dalej: k.k.w.).

Pojemność	Areszty śledcze	Zakłady karne	Oddziały zewnętrzne	Oddziały tymczasowego zakwaterowania skazanych*	Ogółem
1200–1299	1	3	0	0	4
1300–1499	0	6	0	0	6
1500–1800	1	1	0	0	2
Ogółem	39	64	68	2	173

*oddziały utworzone przez Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za rok 2025*, K. Kosmala (oprac.), sygn. BEW.0332.17.2025.KKO, Warszawa 2026, tabela 2, s. 3.

Pojemność normatywna we wszystkich tych jednostkach wynosi 88 402. Stan ewidencyjny na 30 czerwca 2026 r. to 70 585 osób osadzonych¹⁷.

Wśród osadzonych byli również cudzoziemcy. Na koniec czerwca 2026 r. było to 3037 osób, m.in. obywatele Ukrainy (1708 osób), Gruzji (254 osoby), Białorusi (178 osób) i Mołdawii (140 osoby)¹⁸. W zakładach karnych i aresztach śledczych funkcjonariusze SW mają więc do czynienia ze zjawiskiem wielokulturowości, stanowiącym novum¹⁹. Wśród różnych problemów, do których rozwiązywania muszą być przygotowani, są zatem i te mogące mieć źródło w odmiennościach kulturowych²⁰.

Osadzeni związani z przestępczością zorganizowaną – statystyki i warunki pobytu w jednostkach penitencjarnych

W omówionej wcześniej ogólnej populacji osadzonych są zarówno osoby odbywające karę pozbawienia wolności, jak i te tymczasowo aresztowane, w tym osoby związane z przestępczością zorganizowaną.

¹⁷ Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Miesięczna informacja statystyczna za czerwiec 2026*, sygn. BEW.0332.07.2026.MM, M. Milewska (oprac.), Warszawa 2026, tabela 3, s. 3.

¹⁸ Tamże, tabela 18, s. 20.

¹⁹ B. Orłowska, *Współczesne problemy wielokulturowości*, „Horyzonty Wychowania” 2012, t. 11, nr 22, s. 2.

²⁰ E. Wasilewski, *Ochrona interesów poszkodowanego w wypadku*, „Forum Służby Więziennej” 2020, nr 263, s. 38.

W odniesieniu do kategorii „przestępczość zorganizowana” orzeczenia wykonywane według rodzajów przestępstw (określonych w k.k. z 1997 r.) kształtowały się na 31 grudnia 2024 r. następująco:

- orzeczenia prawomocne – 678 osób,
- orzeczenia nieprawomocne – 49 osób,
- tymczasowe areszty – 836 osób,
- w związku z artykułem 65 k.k. lub 58a k.k. – 1256 osób²¹,
- orzeczenia dotyczące kobiet – 64 osoby,
- orzeczenia dotyczące młodocianych – 9 osób²².

Ogółem liczba takich osadzonych wyniosła 1563 osoby²³. Nie jest to zatem mało.

Osadzeni związani z przestępczością zorganizowaną mogą przebywać na terenie jednostki organizacyjnej na dwóch zasadach, tj. na ogólnych warunkach dotyczących osadzonych bądź na statusie osadzonego niebezpiecznego (tzw. więźnia „N”). Decyzje w tym zakresie podejmuje komisja penitencjarna. Zgodnie z Kodeksem karnym wykonawczym (dalej: k.k.w.): *Za skazanego stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu można uznać skazanego, który (...) popełnił przestępstwo w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnianie przestępstw, zwłaszcza z uwagi na jego kierowniczą lub znaczącą rolę w grupie lub związku*²⁴. Przy podejmowaniu i każdorazowej weryfikacji decyzji o uznaniu skazanego za stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu komisja penitencjarna uwzględnia nie tylko popełniony czyn, lecz także m.in.:

- 1) właściwości i warunki osobiste skazanego;
- 2) motywacje i sposób zachowania się przy popełnieniu przestępstwa oraz rodzaj i rozmiar następstw przestępstwa (...);
- 5) w wypadku skazanego za przestępstwo popełnione w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnianie przestępstw – zagrożenie dla porządku prawnego, które może wynikać z nawiązania przez skazanego bezprawnych kontaktów z innymi członkami grupy, w tym zwłaszcza zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego lub dla czynności mających na celu ujawnienie mienia stanowiącego korzyść z popełnienia

²¹ Art. 65 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny; art. 58a Ustawy z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny.

²² Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za rok 2024...*, tabela 14, s. 11.

²³ Tamże.

²⁴ Art. 88a § 1 pkt 2 k.k.w.

przestępstwa, oraz fakt, że inni członkowie grupy lub związku przebywają na wolności²⁵.

W przypadku podjęcia decyzji o zakwalifikowaniu osadzonego jako skazanego stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu odbywa on karę w wyznaczonym oddziale lub celi zakładu karnego typu zamkniętego w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo tego zakładu²⁶. Warunki te są następujące:

- 1) cele mieszkalne oraz miejsca i pomieszczenia wyznaczone do: pracy, nauki, przeprowadzania spacerów, widzeń, odprawiania nabożeństw, spotkań religijnych i nauczania religii oraz zajęć kulturalno-oświatowych, z zakresu kultury fizycznej i sportu wyposaża się w odpowiednie zabezpieczenia techniczno-ochronne;
- 2) cele mieszkalne pozostają zamknięte całą dobę i są częściej kontrolowane (...);
- 4) poruszanie się skazanych po terenie zakładu karnego odbywa się pod wzmocnionym dozorem i jest ograniczone tylko do niezbędnych potrzeb;
- 5) skazanych poddaje się kontroli osobistej przy każdorazowym wyjściu i powrocie do cel (...);
- 10) skazani nie mogą korzystać z własnej odzieży i obuwia²⁷.

Warunki pobytu takiego osadzonego są określone w obowiązujących przepisach i funkcjonariusze nie mają dowolności w tym zakresie. Co istotne, przysługujące osadzonemu prawa, nakładane na niego obowiązki czy zakazy nie mogą być ograniczone w porównaniu z innymi osadzonymi. Są to np.: sposób przeprowadzania widzeń²⁸, odpowiednie wyżywienie pozwalające na zachowanie zdrowia²⁹ czy też zakaz wykonywania tatuaży i zezwalania na ich wykonywanie na sobie, jak również nakłanianie do takich czynów lub pomoc w ich dokonywaniu³⁰.

Na koniec należy wspomnieć, że istnieją grupy osób niewpisujące się w definicję przestępczości zorganizowanej³¹, ale mogące pozostawać w zainteresowaniu grup przestępczych. Zainteresowanie to może być spowodowane chęcią wpłynięcia na zachowania czy wypowiedzi tych osób, a także na ich przynależność – również

²⁵ Art. 88a § 2 pkt 1, 2, 5 k.k.w.

²⁶ Art. 88a § 3 k.k.w.

²⁷ Art. 88b § 1 pkt 1, 2, 4, 5, 10 k.k.w.

²⁸ Art. 88b § 1 pkt 8 k.k.w.

²⁹ Art. 102 pkt 1 k.k.w.

³⁰ Art. 116a pkt 6 k.k.w.

³¹ Mowa o osobach należących do grup pseudokibicowskich, obywatelach innych państw (w głównej mierze z dawnego bloku wschodniego), liderach ruchów religijnych, sekt i związków wyznaniowych, celebrytach, influenserach, patostreamerach czy też osobach powiązanych ze środowiskiem politycznym.

na terytorium jednostki penitencjarnej – która będzie zgodna z potrzebami takiej grupy.

Wiedza o osadzonym – kluczowy element bezpieczeństwa w jednostkach penitencjarnych

Systematyczne gromadzenie i analizowanie informacji o osadzonych pozwala na wcześniejsze identyfikowanie zagrożeń i zwiększanie poziomu bezpieczeństwa w jednostkach penitencjarnych. Rozpoznanie powinno być prowadzone z poszanowaniem godności i praw osób pozbawionych wolności.

Rozpoznanie osadzonego – początek procesu izolacji

Każda osoba, która trafia do jednostki, jest zapoznawana z warunkami i zasadami pobytu w niej, a także odbywa rozmowę wstępną. Obejmuje ona pozyskanie informacji od osadzonego na temat jego statusu rodzinnego, finansowego, uczestnictwa w podkulturze przestępczej. Rozmowę przeprowadza także personel medyczny (m.in. na temat przebytych chorób, przewlekłych dolegliwości zdrowotnych). Analizowana jest również dokumentacja sądowa – rodzaj zarzutów, liczba współników, postawa prezentowana przed organami wymiaru sprawiedliwości³². Pozyskane informacje i dane mają istotny wpływ na miejsce rozmieszczenia osadzonego oraz dobór współosadzonych.

Rozpoznanie osadzonego – w trakcie izolacji

Funkcjonariusze i pracownicy zakładów karnych i aresztów śledczych wykonują czynności profilaktyczne, które:

(...) zmierzają do rozpoznania środowiska skazanych i tymczasowo aresztowanych w celu ochrony społeczeństwa przed przestępczością lub zapewnienia porządku lub bezpieczeństwa zakładów karnych, aresztów śledczych lub konwoju, w szczególności przez:

- 1) obserwowanie zachowań i relacji w środowisku skazanych i tymczasowo aresztowanych;
- 2) rozpoznawanie struktur podkultury przestępczej;
- 3) rozpoznawanie atmosfery i nastrojów wśród skazanych i tymczasowo aresztowanych oraz ich zachowań, które mogą naruszyć porządek i bezpieczeństwo zakładów karnych, aresztów śledczych lub konwoju³³.

³² Przyznanie się do zarzutów lub ich negowanie, rodzaj i charakter złożonych wyjaśnień, współpraca z organami ścigania, prokuratorem, sądem.

³³ Art. 19a ust. 2 ustawy o Służbie Więziennej.

Rozpoznanie obejmuje także analizę korespondencji otrzymywanej przez osadzonego³⁴, jego widzeń³⁵, składanych próśb i wniosków³⁶, otrzymanych nagród, a także wniosków o wymierzenie kary dyscyplinarnej. Nadzór nad rozmowami telefonicznymi może dostarczyć wiedzy o tym, z kim osadzony ma kontakt, jakie ma relacje oraz potrzeby kontaktu z osobami nieprzebywającymi w jednostce.

Istotnym elementem są kwestie finansowe – otrzymywana przez osadzonego formalna pomoc w postaci przelewów pieniężnych³⁷, paczek, wypiski³⁸.

Należy wziąć pod uwagę także rodzaj żywienia wybrany przez osadzonego, np. diety wynikającej z zasad wyznania, oraz jego praktyki religijne³⁹, w tym zmianę wyznania. Może to dostarczyć cennych informacji o jego nastawieniu do obecnej sytuacji.

Właściwe rozpoznanie obejmuje ponadto wiedzę o: chęci podjęcia przez osadzonego pracy⁴⁰, udziale w procesie resocjalizacji, np. przyjęciu programowego systemu odbywania kary pozbawienia wolności⁴¹, udziale w zajęciach kulturalno-oświatowych⁴², podjęciu nauki w systemie szkolnym na terenie jednostki penitencjarnej czy uczestnictwie w spacerach⁴³. Istotne dla zapewnienia bezpieczeństwa jest zaobserwowanie, z kim osadzony ma kontakt w czasie tych aktywności. O jego

³⁴ Z treści listów można uzyskać wiedzę, na czym osadzonemu zależy, za czym tęskni, czego mu brakuje.

³⁵ Nadzór nad widzeniami dostarcza informacji nie tylko o tym, kto odwiedza osadzonego i o czym rozmawiają, lecz także o tym, kto przywiózł osobę odwiedzającą. Może to być cenna informacja dla innych służb.

³⁶ Z formalnej dokumentacji osadzonego można się dowiedzieć, czego potrzebuje, jakie ma oczekiwania.

³⁷ Można ustalić nie tylko to, jakie kwoty otrzymuje osadzony, lecz także częstotliwość wpłat oraz kto ich dokonuje. Ta ostatnia informacja może mieć znaczenie dla innych służb.

³⁸ Wypiska to określenie używane w codziennej komunikacji między osobami pozbawionymi wolności, oznaczające realizację przez skazanego „(...) zakupów artykułów żywnościowych i wyrobów tytoniowych oraz innych artykułów dopuszczonych do sprzedaży w zakładzie karnym, za środki pieniężne pozostające do jego dyspozycji w depozycie”. Zob. art. 113a § 1 k.k.w.

³⁹ Obserwuje się, czy osadzony dąży do spotkań z konkretnymi przedstawicielami ruchów religijnych, aktywnie uczestniczy w spotkaniach religijnych, np. mszach, oraz – co ważne – czy wynika to z potrzeby duchowej czy np. z chęci spotkania się z innym osadzonym.

⁴⁰ Dotyczy to również pracy nieodpłatnej. Osadzony może zabiegać o konkretny rodzaj pracy, np. w kuchni, a jego głównym motywem może być kontakt z innymi osadzonymi, aby móc prowadzić nielegalną działalność.

⁴¹ Jednym z nałożonych zadań może być np. nawiązanie współpracy z kuratorem.

⁴² W wielu jednostkach penitencjarnych funkcjonują np. sale muzyczne i są prowadzone zajęcia nauki gry na instrumentach.

⁴³ Administracja może modyfikować liczbę osób, które przebywają na spacerze. W tym czasie można obserwować zachowanie innych osadzonych względem danej osoby. Znaczenie ma też to, czy uczestniczy ona w spacerach czy unika wyjścia z celi mieszkalnej.

statusie czy pozycji w grupie może świadczyć to, że pod mury jednostki przybywają osoby, np. członkowie grup pseudokibicowskich, które go wspierają.

Cenna jest również wiedza na temat tego, czy dokonuje on samookaleczeń, zachowuje się w sposób instrumentalny⁴⁴, ma tatuaże⁴⁵, posługuje się pseudonimem.

Ostatnim elementem, który nie tylko spaja posiadane wiadomości, lecz także daje możliwość ich weryfikacji, są informacje pozyskane od innych osadzonych w ramach czynności profilaktycznych⁴⁶. Przy powierzchownej ocenie mogą one wydawać się błahe. Dlatego tak istotną rolę odgrywa w jednostce profilaktyk⁴⁷, czyli osoba wyznaczona do analizowania tych informacji⁴⁸. Należy dodać, że wskazane wyżej dane o osadzonym są zawarte w Centralnej Bazie Danych Osób Pozbawionych Wolności⁴⁹.

Pod uwagę warto wziąć również materiały uzyskane z mediów społecznościowych⁵⁰ oraz podczas rozmów dyrekcji jednostki z członkami rodziny osadzonego⁵¹. Ważnym elementem są informacje pozyskane od służb zewnętrznych, ale nie zawsze są one udokumentowane czy sformalizowane⁵².

Podsumowanie i wnioski

Całokształt wiedzy, w tym na temat osadzonego, ma wpływ na dwie płaszczyzny:

- wewnętrzną – tj. sposób funkcjonowania osadzonego wewnątrz jednostki, jego rozmieszczenie w niej i współosadzeni, z którymi ma kontakt. Przekłada

⁴⁴ Przykładem może być próba samobójcza, aby wymusić decyzję korzystną dla osadzonego.

⁴⁵ Tatuowanie nie jest już tak powszechne jak kiedyś. Posiadane tatuaże mogą jednak wiele powiedzieć np. o uczestnictwie w podkulturze, sposobie zachowania się.

⁴⁶ Obejmują one nasłuch z rozmów osadzonych, również tych nieformalnych pomiędzy celami, a także bezpośrednie rozmowy z osadzonymi prowadzone przez funkcjonariuszy.

⁴⁷ Zob. szerzej: art. 19b ust. 1 ustawy o Służbie Więziennej.

⁴⁸ Np. uzyskana z nasłuchu informacja „czarny wjechał na puchę, będzie wesoło” (cytat) pozornie niewiele wnosi. Jednak profilaktyk, który wie, że „czarny” to przywódca pseudokibiców klubu X, a w jednostce przebywają osadzeni przynależący do zwaśnionych grup, może ich izolować.

⁴⁹ Baza ta obejmuje szereg modułów, np. zdrowie, pseudonimy, samouszkodzenia. Do modułów tych mają dostęp poszczególne grupy funkcjonariuszy.

⁵⁰ W internecie mogą pojawić się informacje o roli osadzonego w grupie, słowa wsparcia czy hejtu i nienawiści kierowane pod jego adresem. Ta wiedza pozwala zapewnić osadzonemu bezpieczeństwo.

⁵¹ Członkowie rodziny mogą mimowolnie przekazać ważną informację, np. że są nachodzeni w miejscu zamieszkania.

⁵² Organy ścigania posiadają np. wiedzę, że dana osoba jest członkiem lub liderem grupy zorganizowanej, ale formalnie nie ma jeszcze postawionych zarzutów.

się to na liczbę funkcjonariuszy kierowanych do kontaktu z osadzonym, przy czym pod uwagę bierze się nie tylko ich doświadczenie zawodowe i predyspozycje psychofizyczne, lecz także przeszkolenie w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom⁵³;

- zewnętrzną – to wymiana informacji o osadzonym z innymi podmiotami, m.in. Policją, Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnym Biurem Śledczym Policji. Powinna ona obejmować całokształt posiadanej wiedzy o osadzonym, gdyż to, co dla jednej strony jest oczywiste, dla drugiej nie musi takie być.

Podjęcie opisanych działań wpisuje się w definicję bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej, oznaczającą znajomość aktualnych zagrożeń i przewidywanie tych, które mogą zaistnieć, oraz wiedzę na temat procedur (działań) neutralizujących ich wystąpienie lub minimalizujących ich skutki, jak również taki sposób funkcjonowania jednostki, który przekłada się na bezpieczeństwo ludzi w niej przebywających, z akceptowalnym poziomem ryzyka i zagrożeń⁵⁴. Wdrożenie odpowiedniego postępowania nie tylko zwiększy poziom bezpieczeństwa osadzonych i funkcjonariuszy SW, lecz także może pozytywnie wpłynąć na oddziaływania prowadzone przez organy śledcze, a także na postępowania sądowe. Można więc przyjąć, że założony cel artykułu został osiągnięty.

Bibliografia

Grupy dyspozycyjne w obliczu Wielkiej Zmiany. Kulturowe i społeczne aspekty funkcjonowania, J. Maciejewski, M. Bodziany, K. Dojwa (red.), Wrocław 2010.

Łuszcz P., *Koncepcja zabezpieczenia jednostki penitencjarnej przed wystąpieniem zagrożenia*, Poznań 2025.

Orłowska B., *Współczesne problemy wielokulturowości*, „Horyzonty Wychowania” 2012, t. 11, nr 22, s. 205–223.

Stawarz M., *Podstawy odpowiedzialności za przestępczość zorganizowaną na przykładzie wybranych instrumentów części ogólnej kodeksu karnego*, „Studia Prawnicze” 2023, nr 1 (227), s. 101–129. <https://www.doi.org/10.37232/sp.2023e>.

Wasilewski E., *Ochrona interesów poszkodowanego w wypadku*, „Forum Służby Więziennej” 2020, nr 263, s. 38–39.

⁵³ Np. szkolenia dotyczące korupcji bądź postępowania w przypadku próby szantażu.

⁵⁴ P. Łuszcz, *Koncepcja zabezpieczenia jednostki penitencjarnej przed wystąpieniem zagrożenia*, Poznań 2025, s. 174.

Źródła internetowe

Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/przestepczosc-zorganizowana;3963636.html> [dostęp: 25 XI 2025].

Sienko P., *Zarzut z 258 kk, czyli udział w zorganizowanej grupie przestępczej*, 1 XII 2024 r., <https://sienkoipartnerzy.pl/prawo-karne/zarzut-z-258-kk-czyli-udzial-w-zorganizowanej-grupy-przestepczej/> [dostęp: 4 VIII 2026].

Akty prawne

Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. (DzU z 2005 r. nr 18 poz. 158).

Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (t.j. DzU z 2025 r. poz. 1750, 1823, ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. DzU z 2025 r. poz. 383, ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (t.j. DzU z 2025 r. poz. 911, ze zm.).

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (DzU z 1969 r. nr 13 poz. 94).

Orzecznictwo

Wyrok Sądu Najwyższego z 13 XI 2013 r., sygn. II KK 170/13.

Wyrok Sądu Najwyższego z 24 III 2009 r., sygn. WA 9/09.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 16 I 2014 r., sygn. II AKa 260/13.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 15 I 2013 r., sygn. II AKa 352/12.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 23 VII 2002 r., sygn. II AKa 148/01, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 4, poz. 20.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 24 I 2001 r., sygn. II AKa 240/01, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 5, poz. 25.

Inne dokumenty

Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za rok 2024*, K. Kosmala, K. Kachniarz (oprac.), sygn. BEW.0332.17.2024.KK, Warszawa 2025.

Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za rok 2025*, K. Kosmala (oprac.), sygn. BEW.0332.17.2025.KKO, Warszawa 2026.

Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Miesięczna informacja statystyczna za czerwiec 2026*, M. Milewska (oprac.), sygn. BEW.0332.07.2026.MM, Warszawa 2026.

Ppłk dr Paweł Łuszcz

Funkcjonariusz Służby Więziennej od 2002 r. Obecnie pełni służbę w Zakładzie Karnym w Wojkowicach na stanowisku zastępcy dyrektora. Członek Komisji Unii Europejskiej – Radicalisations Awareness Network. Biegły sądowy przy Sądzie Okręgowym w Kielcach. Laureat konkursu na najlepszą rozprawę doktorską poświęconą problematyce wymiaru sprawiedliwości organizowanego w Szkole Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości (obecnie Akademia Wymiaru Sprawiedliwości). Autor książki *Koncepcja zabezpieczenia jednostki penitencjarnej przed wystąpieniem zagrożenia* oraz wielu publikacji dotyczących funkcjonowania jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. Odznaczony srebrną odznaką za zasługi dla pracy penitencjarnej.

Kontakt: pawelmarkus1@wp.pl